

ISTORIA FARMACIILOR DIN LOCALITATEA TINCA, JUDEȚUL BIHOR

BIANCA PAȘCA, DANIELA GÎTEA, CRISTINA BENEDEK,
HONORIUS POPESCU

Facultatea de Medicină și Farmacie Oradea
Facultatea de Farmacie, UMF "Iuliu Hațieganu" Cluj

Rezumat

Farmacistul Liszka János a deschis în Tinca, în 1855, Farmacia Mântuitorul (Megváltó Gyógyszertár). Până la naționalizarea din anul 1959, oficina a fost condusă, succesiv, de farmaciștii Nyisztor Mihály, Szentiványi Sándor, Csanálossy Albert, Somogyi Lajos, Teodor Laza și Tiberiu Laza. După naționalizarea din 1953, unității i s-a dat numele Farmacia nr. 20 Tinca. Farmaciștii diriginți din perioada care a urmat au fost : Ferencz Szabó, Tiberiu Laza și Iuliana Antal. După privatizarea din anul 1991, vechea oficiină a devenit Farmacia Antal Farm. Până în anul 2007, a fost proprietatea farmacistei Iuliana Antal. Începând din anul 2007, a trecut în proprietatea farmacistei Corina Alexandrina Baldea. Farmacia Clara Caba-Ștefănică a fost înființată în anul 1939, de farmacistul cu același nume. Imediat după naționalizarea din anul 1953, farmacia a fost închisă. După 47 de ani, în anul 2000, în spațiul fostei Farmacii Clara Caba-Ștefănică, farmacistul Adriana Florea a deschis Farmacia Codins, ca proprietate personală. Farmacia Codins este condusă de farmacistul Cornelia Cheșeli. Farmacia Dragofarm, deschisă în anul 2002, este proprietatea farmacistei Floarea Drăgoi și a asistentei Floare Cotuna. Cea de a patra oficiină existentă în Tinca se numește Mădăfarm și a fost deschisă în anul 2004, ca proprietate a farmacistei Mariana Ganea.

Cuvinte cheie: istoria farmaciei, Tinca, Bihor.

HISTORY OF PHARMACIES IN TINCA, BIHOR COUNTY

Abstract

Pharmacist Liszka János opened in Tinca, in 1855, the Mântuitorul Pharmacy (Megváltó Gyógyszertár). Until the 1959 nationalization, the pharmacy was successively run by pharmacists Nyisztor Mihály, Szentiványi Sándor, Csanálossy Albert, Somogyi Lajos, Teodor Laza and Tiberiu Laza. After the 1953 nationalization, the pharmacy's name became Pharmacy no. 20 Tinca. The managing pharmacists of the following period were: Ferencz Szabó, Tiberiu Laza and Iuliana Antal. After the 1991 privatization, the old pharmacy became the Antal Farm Pharmacy. Until 2007, it was the property of pharmacist Iuliana Antal. Starting with 2007, it became the property of pharmacist Corina Alexandrina Baldea. The Clara Caba-Ștefănică Pharmacy was founded in 1939, by the pharmacist of the same name. Right after the 1953 nationalization, the pharmacy was closed. Forty-seven years later, in 2000, pharmacist Adriana Florea opened the Codins Pharmacy as a private property in the building of the old Clara Caba-Ștefănică Pharmacy. The Codins Pharmacy is run by pharmacist Cornelia Cheșeli. The Dragofarm Pharmacy, opened in 2002, is the property of pharmacist Floarea Drăgoi and assistant pharmacist Floare Cotuna. The fourth pharmacy in Tinca is called Mădăfarm and was opened in 2004, as the property of pharmacist Mariana Ganea.

Keywords: history of pharmacy, Tinca, Bihor county.

Introducere

Din orașul Tinca fac parte și satele Gurbediu, Girișu Negru, Belfir și Râpa [1]. În urma dezvoltării localității, după anul 1800, Tinca a fost ridicată la rangul de oraș. În anul 1853, localitatea a devenit centru de plasă, iar în 1855 - târg de câmpie. Construirea liniei ferate Ciurmeghi-Holod, dată în folosință în anul 1899, a accentuat dezvoltarea economică a comunei. Atelierele meșteșugărești și morile mecanice au extins munca salariată. Revoluția condusă de Bela Kun, spre sfârșitul anului 1918, a antrenat masele populare din aceste părți, dar ele au primit cu mare entuziasm hotărârea Adunării Naționale de la Alba-Iulia, din 1 decembrie 1918, privitoare la unirea Transilvaniei cu România [2]. În perioada comunistă, orașul Tinca a fost readus la statutul de comună rurală. Băile Tinca sunt renumite încă din secolul al XIX-lea, pentru apele minerale bicarbonatate, calcice, magneziene, hipotone, sodice, slab carbogazoase [3].

De-a lungul timpului, în localitatea Tinca s-au înființat: Farmacia Mântuitorul, Farmacia Clara Caba-Ștefănică, Farmacia Codins și Farmacia Dragofarm.

Farmacia Mântuitorul (*Megváltó Gyógyszertár*) (Farmacia nr. 20, Farmacia Antal Farm)

Farmacia Mântuitorul, întâia oficiu din Tinca, deschisă în anul 1855, a fost condusă, până în zilele noastre, de următorii farmaciști:

1855-1874 - Farm. Liszka János - proprietar [4,5,6,7]
 ? -1878 - Farm. Nyisztor Mihály - arendaș [7]
 1878-1890 - Farm. Szentiványi Sándor - arendaș [7,8,9]
 ? -1893 - Farm. Csanálossy Albert [10]
 ? -1897 - Liszka Lászlóné (văduva moștenitoare) - proprietar
 1900-1925 - Farm. Somogyi Lajos - proprietar [11]
 1925-1945 - Farm. Teodor Laza - proprietar [12]
 1946-1949 - Farm. Tiberiu Laza - proprietar
 1949-1951 - Farm. diriginte Ferenc Szabó [13,14]
 1953-1956 - ?
 1956-1982 - Farm. diriginte Tiberiu Laza [15]
 1982-1991 - Farm. diriginte Iuliana Antal
 1991-2007 - Farm. diriginte Iuliana Antal - proprietarul Antal Farm
 2007-prezent - Farm. diriginte Alexandrina Corina Baldea - proprietar

Se presupune că *Megváltó Gyógyszertár* (Farmacia Mântuitorul) a fost înființată de farmacistul Liska János în anul 1855. Nu se știe când Liska János a vândut farmacia lui Somogyi Lajos. Văduva lui s-a recăsătorit cu farmacistul Teodor Laza, dar în 1927 acesta era proprietar de farmacie. După 1918, anume în adresa nr. 10089 din 27 martie 1925, proprietar este Somogyi Ludovic (Lajos). În 1928 este menționat, ca proprietar de farmacie, Teodor Laza. Tot atunci, farmacista Margareta Reisner era angajată la

farmacia Mântuitorul. La decesul farmacistului Teodor Laza, în anul 1945, Tiberiu Laza a preluat farmacia, prin moștenire. Un document din 14 august 1946, consemna dreptul de preluare a farmaciei de către fiu: „*La cererea Dvs. Nr.25221/1946 și în conformitate cu avizul Nr.907 al Comisiei Farmaco-Terapeutice din 5.VII.1946, aprobată de Minister, avem onoarea a vă răspunde că vi se acordă dreptul de proprietar farmacist prin succesiune a farmaciei defunctului dvs. părinte Farm. Laza Teodor din comuna Tinca jud. Bihor, sub rezerva îndeplinirii condițiilor art.268 al legii sanitare în vigoare.*” În 1946, farmacia a fost înregistrată la Oficiul Registrului de Comerț, cu denumirea „Mântuitorul”. Farmacistul Urszinyi Zoltán a lăsat scris că în perioada 19 aprilie 1949 – 31 mai 1951, a lucrat la farmacia „Laza” din Tinca, alături de farmacistul șef Ferenc Szabó [13]. Conform Decretului nr. 418 din 16 mai 1953, Farmacia Mântuitorul a fost transformată în farmacie de stat. Fostul proprietar și-a pierdut dreptul de proprietate și dreptul de a mai lucra în farmacie. În baza acestui act, oficina a devenit Farmacia nr. 20, în administrația Oficiului Farmaceutic Oradea [16]. Tiberiu Laza a fost transferat farmacist la Beiuș. În 1956 s-a reîntors la Tinca, unde a lucrat până la pensionare, în anul 1982, ca farmacist diriginte, angajat al Oficiului Farmaceutic. În 1982, conducerea farmaciei a fost preluată de farmacista Iuliana Antal, diriginte până în prezent. În 1991, Farmacia nr. 20 a fost privatizată, cu firma Farmacia Antal Farm, ca proprietate a Iulianei Antal, până în septembrie 2007, când aceasta s-a pensionat. Gestiunea a fost vândută farmacistei Baldea Corina. În unitate continuă să lucreze, din anul 1973, Valeria Boroș, asistent de farmacie.

Medicamentele Farmaciei Mântuitorul. Fiindcă până după primul Război Mondial, numărul medicilor în zonă era foarte mic, bolnavii apelau la farmacist cu încredere, ca la un medic. Ei se adresau direct farmacistului, descriindu-și boala și cerând să li se dea medicamentele cele mai potrivite. În felul acesta, farmacistul îndeplinea funcția de medic. Acei pacienți se vindeau uneori prin sugestie. Pentru că erau puține medicamente realizate industrial, farmacistul Teodor Laza prepara soluții extractive din plante, le amesteca în laborator cu siropuri etc. Pentru unele preparate primea plante medicinale din țări îndepărtate și produsele sale, sub formă de siropuri și de alifii, erau ambalate în vase închise cu dopuri de sticlă și etichetate cu denumirile lor în limba latină. Farmacia lui a fost căutată nu numai de către localnicii și oamenii din jur, ci și de cei din depărtări, acest fapt explicându-se prin varietatea și mulțimea preparatelor ei și a laboratorului foarte bine pus la punct. Teodor Laza, apoi fiul său Tiberiu, contribuiau astfel la tratarea pneumoniilor, tusei și răcelilor, scabiei, infecțiilor locale etc. Erau apreciate soluțiile lor contra diverselor micoze, cremele de față, pulberile pentru dureri de cap sau dureri de stomac. Dintre numeroasele specialități ale Farmaciei Mântuitorul, se cereau frecvent cele recomandate pentru copii: contra colicilor *Syrupus*

Articol intrat la redacție în data de: 18.07.2010;

Acceptat în data de: 09.09.2010

Adresa pentru corespondență: medbors@yahoo.com

Diacodii, iar ca digestiv *Syrupus mannatus*. Conform rețetarului farmaciei, pentru *Syrupus Diacodii*, Rp. *Capita Papaveris* 200 g, *Spirtus vini concentratus* 200 g, *Aqua destillata* 800 g, *Saccharum* 1250 g. Capsulele de mac se macerau timp de 24 de ore în amestecul de alcool și apă, iar în lichidul strecurat se dizolva zahărul, la cald. Pentru *Syrupus mannatus*, Rp. *Folium Sennae* 100 g, *Natrii charbonicum* 10 g, *Aqua destillata* 100 g, *Saccharum* 150 g. Printre produsele vegetale care erau folosite în farmacie sunt amintite: rădăcina de gențiană, frunzele de senna, pelinul, rădăcina de brusture, iarba de sunătoare, florile de coada șoricelului, florile de soc, de salcâm. În rețetarul farmaciei sunt înscrise atât formele farmaceutice cu tehnicile de preparare, cât și indicațiile terapeutice [15].

Farmacistul Tiberiu Laza s-a născut în localitatea Farkajd (Slovakia), la 28 august 1915, ca fiu al unei învățătoare văduve de origine austriacă și a farmacistului român Teodor Laza. În 1934, a absolvit Liceul Samuil Vulcan din Beiuș, apoi a urmat cursurile Facultății de Farmacie din București. La 13 ianuarie 1941 și-a obținut licența, iar în cei doi ani care au urmat a lucrat ca stagiar, într-o farmacie din Arad. La izbucnirea războiului a fost mobilizat și a participat pe fronturile din Crimeea, Odessa, Sevastopol, ca farmacist. În anul 1946, după decesul tatălui său, s-a întors în Tinca, unde a moștenit Farmacia Mântuitorul. În 1953, Farmacia Mântuitorul a fost naționalizată, iar fostul proprietar – transferat farmacist la Beiuș, Județul Bihor. În 1956 s-a reîntors la Tinca, unde a lucrat până la pensionare în anul 1982, ca farmacist diriginte, angajat al Oficiului Farmaceutic. Pentru întreaga activitate, a fost decorat cu Ordinul Meritul Sanitar. Farmacistul Tiberiu Laza a decedat în august 2002.

Farmacia Clara Caba-Ștefănică

Cotidianul Nagyvárad, nr. 302/24.XII.1905 anunță că, la Tinca, farmacistul Dietrich Endre, a cerut Ministerului de Interne (din Budapesta) să-i aprobe deschiderea celei de a doua farmacii [17]. Probabil că cererea nu s-a aprobat, iar în Tinca, în epocă, figurează doar o singură farmacie, înființată în 1855 [4,12]. Despre a doua oficiină, există o singură consemnare, conform căreia: „farmacia a fost înființată în anul 1939 de farmacista româncă Clara Caba-Ștefănică, fiind aprobată cu I.D.R. nr.1010 din 10 martie 1939, prin renunțarea la farmacia din Șiria și apoi transferată la Tinca” [12]. La fața locului, Valeria Crăciun, în vârstă de 80 de ani, fosta învățătoare a Școlii Nicolae Jiga din Tinca, a reușit să răspundă unora dintre întrebări, clarificând situația farmaciilor înainte de naționalizare astfel: „Farmacista Clara Caba-Ștefănică, evreică, venită din alt județ, s-a căsătorit cu un român, băiatul unui preot greco-catolic din Beiuș și astfel preia numele de Ștefănică. Acest domn Ștefănică avea două surori: pe d-na profesoară Pavel, fosta directoare a liceului de fete din Beiuș, respectiv pe d-na Ștefănică Valeria, profesoară la același liceu. Clara Caba-Ștefănică își deschide, în jurul

anilor 1940, o farmacie, în plin centrul orașului, azi str. Republicii nr. 68, vis-à-vis de farmacia farmacistului Laza, într-un spațiu închiriat de la un evreu comerciant pe nume Weiss. Clara Caba-Ștefănică locuia împreună cu soțul și cu băiatul lor în aceeași clădire, în locuința de serviciu din spatele farmaciei. Farmacista Clara Caba-Ștefănică era o femeie înaltă, frumoasă, cochetă, renumită prin farmecul ei deosebit, prin vestimentația foarte elegantă pe care o purta, și prin clientela rafinată pe care o avea. În farmacia acesteia intrau mulți oameni de elită ai comunei, pentru că știa să-și apropie oamenii prin ospitalitatea ei. În timpul războiului aceasta divorțează, recăsătorindu-se cu un medic militar Dr. Petrovici. Fără vreo legătură cu fosta oficiină, în aceeași clădire s-a deschis Farmacia Codins.

Farmacia Codins

Farmacista Adriana Florea a înființat, în anul 2000, Farmacia Codins. La inaugurare, farmacia a funcționat într-un spațiu închiriat pe strada Republicii nr. 77. Ulterior, a ocupat un alt spațiu, în aceeași zonă, pe strada Armatei nr. 1, tot cu chirie. Ambele localuri care au găzduit farmacia erau amplasate în plin centrul localității și au vад comercial incontestabil. Farmacista Adriana Florea a optat, în final, pentru o locație proprietate personală, dar - paradoxal - chiar în actualul spațiu a funcționat, în urmă cu șase decenii, cea de a doua oficiină deschisă în Tinca, Farmacia Clara Caba-Ștefănică, desființată la naționalizare. Personalul Farmaciei Codins se compune din farmacistele Adriana Florea – proprietar și Cornelia Cheșeli – diriginte, precum și din trei asistente de farmacie: Teodora Cărbunar, Laura Indrie și Mihaela Tocuț. Farmacia mai are trei puncte de lucru care funcționează în localitățile Călacea, Cheșa și Petid.

Farmacia Dragofarm

Farmacista Floarea Drăgoi a înființat Farmacia Dragofarm, în anul 2002. Până în anul 2008, amplasamentul farmaciei a fost într-un spațiu închiriat, situat pe strada Someșului, la nr. 16. Din 2008, farmacia a fost mutată, pe aceeași stradă, într-o clădire proprietate personală. În farmacie lucrează Floarea Drăgoi – farmacist diriginte, nora proprietarei Alina Drăgoi – farmacist, precum și asociata lor, Floarea Cotuna, asistentă de farmacie.

Farmacia Mădăfarm

A fost deschisă în 2004 de către farmacista Mariana Ganea, într-un spațiu construit de aceasta lângă casa părintească. Personalul farmaciei se compune din trei farmaciști: Mariana Ganea - diriginte și proprietar, soțul acesteia Florin Ganea și Emese Biro.

Concluzii

În Tinca, cea mai veche oficiină a fost înființată în anul 1855, de Liszka János, cu firma *Megváltó Gyógyszertár* (Farmacia Mântuitorul). Farmaciștii Teodor și Tiberiu Laza au avut în proprietate farmacia, din 1925 până în 1949. După

naționalizare, s-a numit Farmacia nr. 20. Cea mai veche oficiuă a devenit, în 1991, după privatizare, Farmacia Antal Farm. A doua oficiuă din Tinca, Farmacia Clara Caba-Ștefănică, a fost deschisă în 1939, iar la naționalizarea din 1949 a fost închisă. Farmacista Adriana Florea a înființat, în anul 2000, Farmacia Codins. Farmacista Floarea Drăgoi a înființat Farmacia Dragofarm, în anul 2002. Cea mai nouă oficiuă din Tinca, Farmacia Mădăfarm, a fost deschisă în 2004 de către farmacista Mariana Ganea.

Bibliografie

1. <http://primariatinca.bihor.ro/index.php?idmenu=14>, accesat la 28.09.2009;
2. <http://wikimapia.org/4704802/ro/Tinca>, accesat la data de 03.02.2010;
3. Tripon A. Monografia-Almanah a Crișanei, județul Bihor. Tip. Diacezană Oradea, 1936
4. Simon I. Magyar gyógyszerészek évkönyve, Főrk és társa nyomdájă (Anuarul farmaciștilor maghiari), 1862
5. Orient G. Az Erdélyi és Bánati gyógyszerészet története (Istoria farmaciei din Transilvania și Banat) , Minerva irodalmi és nyomdai műintézet nyomása, Cluj, 1926
6. Borowszki S. Magyarország vármegyéi és városai, Bihar vármegye és Nagyvárăd (Comitatul Bihor și Oradea), Apollo irodalmi társaság, Budapest, 1911
7. Róthschnek V. E. A Debreczen Biharmegyei gyógyszerész testület és az általános magyar országgi gyógyszerész egylet III kerület IV járás Gyógyszertárai, testülete, és egyletének története alapításuk óta (Istoria de la înființare a farmaciilor, corporațiilor și asociațiilor din Corporația farmaciștilor din Debretin și Comitatul Bihor și din Circumscripția III plasa IV din Asociația generală a farmaciștilor din Ungaria), Debreczen, 1882
8. Schédy S. Gyógyszerészek naptára 1882-ik évre (Calendarul farmaciștilor pe anul 1882) BudaPesta, Garai Mór, (ezelőő Sédy-féle) könyvnyomdai, Károly-körnt 3, 1882
9. Schédy S. Gyógyszerészek naptára 1889 évre (Calendarul farmaciștilor pe anul 1889), Budapesta, Garai Mór, Károly-körnt, 1889
10. Cotidianul Nagyvárăd, 1893, 251/31.X.
11. K. Karlovsky G. Gyógyszerészek évkönyve zsebnaptár az 1900-ik évre (Anuarul de buzunar al farmaciștilor pe 1900), Budapest, Pallas részvénytársaság nyomdájă, 1900
12. Paveleanu T.D. Istoria farmaciilor din Transilvania, vol.III, Nord-Vestul, Vestul și Centrul Transilvaniei, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2004
13. Urszinyi Z.: manuscris (colecție particulară)
14. Budaházy I.: Contribuții la istoria farmaciilor orădene, Ed. Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2007
15. Pașca Bianca, Daniela Gîtea, Ciprian I. Farmacia Mântuitorul, cea mai veche farmacie din Tinca, Zilele Farmaceutice Orădene ed.III. Editura Universității din Oradea, 2009
16. Arhivele Naționale, Direcția Jud. Bihor, Fond Oficiul Farmaceutic, Dosar 57, f.11, 1953
17. Cotidianul Nagyvárăd, 1905, 247/24.X.